

Book Reviews

Angelova, Natasha (2019). *Психология на семейните отношения [Psychology of family relationships]*. Sofia, Bulgaria: Bulgarian Academy of Sciences "Prof. Marin Drinov" press. 302 стр. ISBN 978-954-322-983-3.

Рецензия На Монография: „Психология На Семейните Отношения“ С Автор Наташа Ангелова

Book Review of Natasha Angelov's Monograph "Psychology of Family Relationships"

Иван Кръстев (Ivan Krastev)*^a

[a] Катедра Психология, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград, България (Department of Psychology, South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad, Bulgaria).

Резюме

Отзивът на монография „Психология на семейните отношения“ с автор д-р Наташа Ангелова представя обобщени резултати от направено от авторката научно изследване, като също се споменават и по-основните теоретични концепции, върху които се е спряла при изграждане на изследователската си концепция. Монографията „Психология на семейните отношения“ е насочена към представянето на един по-динамичен подход към семейството, обхващащ както обобщаване на историческата перспектива в развитието на семейната група, така и конкретизиране на индивидуалните преживявания на членовете на семейството и адаптирането към изискванията, които тази социална група има към членовете си. Наташа Ангелова е провела четири независими изследвания с общо 1680 човека, чрез които са събрани данните представени в монографията. Проучванията са направени в период от няколко години от 2011 г. до 2017 г. Дизайнът на цялостното изследване е свързан с проучване на седем основни фактора (преживяване на самота, мотивация за афилиация, копинг стратегии, локализация на контрола, оптимизъм и негативни очаквания, времевата ориентация, справяне в конфликтни ситуации).

Ключови думи: Монография, психология, семейни отношения

Abstract

The book review of the monograph "Psychology of family relationships" by Natasha Angelova, Ph.D., presents the summarized results from her investigation, as well as the main theoretical frameworks are mentioned that she based on when building up the research design. The monograph "Psychology of family relationships" presents a dynamic approach towards the family that summarizes the historical prospective in development of family group, the concrete individual experiences of family members, as well as their adaptation to the requirements of the family as a social group. Natasha Angelova conducted four independent studies with 1680 participants in total from 2011 to 2017. Research design comprises seven factors (feeling lonely, affiliation motivation, coping strategies, locus of control, optimism and negative expectancies, time orientation, coping in conflict situations).

Keywords: monograph, psychology, family relationships

Psychological Thought, 2019, Vol. 12(2), 299–304, <https://doi.org/10.5964/psyct.v12i2.364>

Published (VoR): 2019-12-09.

*Corresponding author at: South-West University "Neofit Rilski", 66, Ivan Mihailov Street, 2700 Blagoevgrad, Bulgaria. E-mail: iv.krestev@abv.bg

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License, CC BY 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Монографията „Психология на семейните отношения“ (Angelova, 2019) е насочена към представянето на един по-динамичен подход към семейството, обхващащ както обобщаване на историческата перспекти-

ва в развитието на семейната група, така и конкретизиране на индивидуалните преживявания на членовете на семейството и адаптирането към изискванията, които тази социална група има към членовете си.

Разгледани са подробно функциите на семейството, ролите и кризисните периоди, през които преминават членовете му и съответно оформят специфичната динамика на всяко отделно семейство.

Авторката много правилно разяснява важността на развитието на частните имуществени отношения за еволюцията и трансформацията на семейната структура, която започва при прехода от феодално към буржоазно общество и е свързана, както с индустриалната революция и процесите на миграция от селските към градските райони, така и с възникването на индивидуалното родителстване като важен фактор за социализация на подрастващото поколение.

Angelova, Natasha (2019). *Психология на семейните отношения [Psychology of family relationships]*. Sofia, Bulgaria: Bulgarian Academy of Sciences "Prof. Marin Drinov" press. 302 стр. ISBN 978-954-322-983-3.

Продължавайки тази линия на разсъждения, Наташа Ангелова обобщава, че чрез прехода от разширената патриархална семейна група към малкото нуклеарно семейство, в хода на напредващата индустриализация и урбанизация, се утвърждава статутът на семейството като първична за социализацията институция. Авторката коментира социализиращото родителстване като система за възпитание на детето, чрез подготовката му за самостоятелен живот, формирането и утвърждаването на умения и способности, необходими за прехода към бъдещата нова позиция и статут – на възрастен.

Чрез теорията на Роналд Ронър (Rohner, 1980) се обясняват последствията от родителското отхвърляне за развитието на децата и проблемите им с привързаността като възрастни членове на обществото, създаващи семейство и деца на свой ред. Съотношението между родителското приемане и отхвърляне формират дименсията „топлота“ в тази теория. Наташа Ангелова ясно подчертава, че е важно да се знае, че родителското приемане или отхвърляне може да се разглежда и изследва от две перспективи и обикновено, но не винаги, двете перспективи водят до сходни заключения. От една страна приемането/отхвърлянето може да бъде субективно възприемано и изживяно от индивида (феноменологична перспектива) или да бъде разглеждано като подадено от външен страничен наблюдател на база конкретни поведенчески актове (поведенческата перспектива).

В монографията са представени различни критерии за периодизация на развитието на семейния жизнен цикъл - някои от по-основните са: епигенетичното разбиране на Ериксън (Erikson, 2013) за преодоляване на кризисните периоди, свързани с решаването на задачи, типични за съответния период и стимулирани от динамичното развитие на индивидите в съответната семейна група; друга теория е структурната теория на Салвадор Минучин (Minuchin, 1974) и модела McMaster на Епщайн (Epstein, 1994).

Самостоятелно е разгледана ролята на любовта, емоционалното приемане и подкрепата в съпругеските отношения, както и свободата и ограниченията в избора на партньор от миналото до сега. Нарушенията в междуличностната комуникация на партньорите са представени като един от най-честите проблеми във функционирането на семейството. В този смисъл междуличностната комуникация в семейството е ключът към неговия живот, определя ефективността на функционирането му и ресурсите на ра-

стежа и развитието му. Освен естеството на протичащата комуникация, разпределението на ролите и съвместяването на няколко функции от един човек също така определят формите на взаимодействие и сътрудничество в семейството.

Темата за интимните взаимоотношения се разглежда като интересно допълнение на социалната психология, междуличностното общуване и семейната психология и терапия. Цитирани са много автори, които са емпирично доказали, че качеството на партньорските взаимоотношения е определящ фактор за цялостната удовлетвореност от живота, както и за психическото и физическото здраве. Коментиран е високият дял на разводите като критичен въпрос за застаряващото ни общество, тъй като премахва традиционния основен източник на помощ и подкрепа на старини. Изброени са многобройните отрицателни ефекти, които следват от раздялата и развода, например повишен риск от смъртност по различни причини, автомобилни инциденти, физически заболявания, нарастване на икономическите разходи.

Наташа Ангелова е провела четири независими изследвания с общо 1680 човека, чрез които са събрани данните, представени в монографията. Проучванията са направени в период от няколко години от 2011 г. до 2017 г.

Дизайнът на цялостното изследване е свързан с проучване на седем основни фактора (преживяване на самота, мотивация за афилиация, копинг стратегии, локализация на контрола, оптимизъм и негативни очаквания, времевата ориентация, справяне в конфликтни ситуации). Някои от тези фактори показват статистически значими различия само между хората с различен семеен статус, докато резултатите от други фактори представят различия само по отношение на броя деца в семейството, от което произлизат участниците.

Изследователските инструменти, използвани за целите на научното проучване, са „Методика за диагностика на самотата по Йънг“ (Mancheva, 2007), „Въпросник за предпочитани стратегии за справяне със стреса“ (Rusinova-Hristova & Karastoyanov, 2000), „Методика – Локус на контрола“ (Shishkov & Vitanova, 2004), Мотивация за афилиация“ (Virmozelova, 2012), „Метод за оценка на оптимизъм и негативни очаквания“ (Radoslavova & Velichkov, 2005), Методика за изследване на времевата ориентация по Филип Зимбардо“ (Slavchov & Virmozelova, 2008), Тест за измерване на типичните начини на реагиране в конфликтни ситуации на Кенет Томас и Ралф Килман (Mancheva, 2007).

От изводите направени от авторката става ясно, че в сравнение с останалите групи изследвани лица семейните хора заявяват, че изпитват затруднения да говорят с близките си за своите чувства и преживявания, като много обезпокоително звучат резултатите, че почти половината от всички изследвани лица декларират самота в различна степен в течение на цялата изминала седмица. Според резултатите от изследването с по-висока степен на мотивацията за включване са изследваните лица от групата на не-семейните, в сравнение с хората от групата на семейните, като при последните само незначителен брой изследвани показват висока степен на желание за групова принадлежност. Няма изследвани лица от групите на разведените или вдовците в представеното изследване, които да показват висока тенденция за групова принадлежност.

Също така интересни са резултатите, показващи, че средните стойности по оптимизъм са най-високи при семейните хора, а в известна степен, изненадващи са резултатите от скалата за негативни очаквания, където се наблюдава най-висока средна стойност при групата на хората живеещи в кохабитация.

Прието е да се смята (Rotter, 1982; Rotter, Chance, & Phares 1972), че по-голяма част от човешкото поведение се придобива, научава, осъществява в среда, която има определен смисъл и значение, и изобилства със социални взаимоотношения. Така интерналност в локализацията на контрола, според резултатите представени от д-р Ангелова, се наблюдава при групата лица, които са отглеждани в семейство с две деца, както и при групите лица произхождащи от многодетни семейства, а изследваните лица, които имат екстернална локализация на контрола са основно такива, които са едно дете в семейство.

От резултатите по мотивация за афилиация става ясно, че най-голям брой хора с ниска степен на мотивация за афилиация са посочили, че са единствени деца в семейството. Като контрапункт на тази честота на изразеност на ниската степен на мотивацията за групова принадлежност, са резултатите на високата мотивация за афилиация, където всички участници от семейство с три деца, както и всички изследвани от групата с четири деца, показват висока степен на мотивация за групова принадлежност.

Създаването на условия изграждащи висока мотивация за групова принадлежност, оптимизъм, интернална диспозиция е важно да бъдат стимулирани, когато родителите искат да развият в децата си по-висока адаптивност към средата, независимост и гъвкавост към промените.

В модерната епоха са налице ключови промени, свързани с качеството на връзките между родителите и децата, и количеството на съпруги/съпрузи, което и определя съвременния семеен живот като много сложен в сравнение с миналото. Влиянието на партньорските отношения в родителската система върху децата - преди всичко хроничните неразрешени конфликти на родителите, са честа причина за поведенческите проблеми на децата

Семейната система се преживява по различен начин от децата и от родителите в зависимост от „времето на включване“ на детето в семейството. Например, третото родено дете се включва в семейна конфигурация и условия на живот, които се различават значително от тези на първородното дете. Така, за да придобият по-голяма устойчивост, семействата трябва да постигнат баланс чрез овладяване на няколко защитни механизми: семейна кохезия, гъвкавост, комуникативност и семейна идентичност.

В тази монография е предложена, както теоретична рамка, проследяваща в най-основни линии значимите за семейните отношения емоционален, развитиен и структурен аспект, така и изследователски план, в който е разгледана проявата на чувството за самота, стратегиите за справяне в стресови и конфликтни ситуации при хора с различен семеен статус и произлизащи от семейства с различен брой на братята и сестрите (среща се като сиблинги по-нататък). Част от изследванията са свързани също така и със стремежа за принадлежност към група и атрибутирането на причините за неуспехите върху конкретния индивид или върху другите. Отделено е изследователско внимание и на поддържането на оптимистична или песимистична нагласа за живота, както и на ориентацията на хората с различен семеен статус и брой на сиблингите към настоящето, миналото или бъдещето.

Конфликт на интереси

Авторът е член на редакционния екип на списание „Psychological Thought“.

Финансиране

Авторът не е получил финансиране, което да докладва.

Благодарности

Авторът не е получил помощ/подкрепа, която да докладва.

Литература

- Angelova, N. (2019). *Psihologia na semeinite otnoshenia* [Psychology of family relationships]. Sofia, Bulgaria: Bulgarian Academy of Sciences "Prof. Marin Drinov" press.
- Epstein, S. (1994). Integration of the cognitive and the psychodynamic unconscious. *The American Psychologist*, 49(8), 709-724. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.49.8.709>
- Erikson, E. H. (2013). *Identichnost: Mladost I kriza* [Identity: Youth & Crisis]. Sofia, Bulgaria: Riva.
- Mancheva, R. (2007). *Praktikum po psihologia na deviantното povedenie* [Practice in psychology of deviant behavior]. Blagoevgrad, Bulgaria: South-West University "Neofit Rilski" Press.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Cambridge, United Kingdom: Harvard University Press.
- Radoslavova, M., & Velichkov, A. (2005). *Metodi za psihodiagnostika* [Methods for psycho-diagnostics]. Sofia, Bulgaria: Pandora Prim.
- Rohner, R. P. (1980). Worldwide tests of Parental Acceptance-Rejection Theory: An overview. *Behavior Science Research*, 15(1), 1-21. <https://doi.org/10.1177/106939718001500102>
- Rotter, J. B. (1982). *The development and application of social learning theory of personality*. Brattleboro, VT, USA: Praeger.
- Rotter, J. B., Chance, J. E., & Phares, E. J. (1972). *Applications of social learning theory to personality*. Oxford, United Kingdom: Holt, Rinehart and Winston
- Rusinova-Hristova, A., & Karastoyanov, G. (2000). *Psihologichnite tipove po Carl Jung and stresat* [Psychological types, according to C. Jung, and stress]. Sofia, Bulgaria: Propeler.
- Shishkov, A., & Vitanova, N. (2004). *Psihopatologichni I psihologichni problem na abnormното povedenie* [Psychopathological and psychological problems of abnormal behavior]. Sofia, Bulgaria: Sofia University "St. Kliment Ohridski" press.
- Slavchov, B., & Virmozelova, N. (2008). Osobenosti na vremevata orientatsia na studentite I izbora im na specialist [Peculiarities of students' time orientation and their choice of specialty]. *Balgarsko spisanie po psihologia*, 1(4), 1-4, 322-330.
- Virmozelova, N. (2012) *Afiliatsiata – uslovie za prinalozhnost kam grupa* [Affiliation – condition for group belonging]. Blagoevgrad, Bulgaria: South-West University "Neofit Rilski" Press.

About the Author

Assoc. Prof. **Ivan Krastev**, PhD works at South-West University “Neofit Rilski”. His research interests are in the areas of Business Psychology and Organizational Psychology.